

Sygn. akt VI ACa 1587/13

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 6 sierpnia 2014 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie VI Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący - Sędzia SA – Urszula Wiercińska

Sędzia SA – Ewa Stefańska (spr.)

Sędzia SA – Małgorzata Kuracka

Protokolant: – st. sekr. sąd. Ewelina Murawska

po rozpoznaniu w dniu 6 sierpnia 2014 r. w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa M. Ł. (1)

przeciwko Skarbowi Państwa reprezentowanemu przez Prezesa Sądu Rejonowego w Grodzisku Mazowieckim, Prezesa Sądu Okręgowego w Warszawie i Prezesa Sądu Apelacyjnego w Warszawie

o zapłatę

na skutek apelacji powódki

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 20 marca 2013 r.

sygn. akt XXV C 221/11

I oddala apelację,

II nie obciąża powódki obowiązkiem zwrotu pozwanemu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym.

Sygn. akt VI ACa 1587/13

UZASADNIENIE

Powódka M. Ł. (1) domagała się zasądzenia od pozwanego Skarbu Państwa reprezentowanego przez Prezesa Sądu Rejonowego w Grodzisku Mazowieckim, Prezesa Sądu Okręgowego w Warszawie i Prezesa Sądu Apelacyjnego w Warszawie na jej rzecz kwoty 1.500.000 zł wraz z ustawowymi odsetkami.

W uzasadnieniu pozwu podała, że zapłaty kwoty 1.364.900 zł domaga się tytułem odszkodowania za szkodę wynikłą z niemożności wyegzekwowania długu w wysokości 1.364.900 zł od J. Ł., który miał stać się niewypłacalny wskutek określonych bezprawnych działań Sądu Rejonowego w Grodzisku Mazowieckim, Sądu Okręgowego w Warszawie i Sądu Apelacyjnego w Warszawie w sprawach: z powództwa M. Ł. (1) przeciwko J. Ł. o rozwód, z wniosku M. Ł. (1) z udziałem J. Ł. o podział majątku dorobkowego oraz z powództwa M. Ł. (1) i A. Ł. przeciwko J. Ł., R. M. i A. M. o uznanie umowy za bezskuteczną. Natomiast zapłaty kwoty 135.100 zł powódka domagała się w związku z utratą zdrowia

psychicznego na skutek powstałej sytuacji życiowej, tj. świadomości utraty całego dorobku życiowego i zabezpieczenia na starość, oraz wynikłej stąd niemożności podjęcia dodatkowej pracy, co miało spowodować utratę potencjalnych zarobków w wysokości 750 zł miesięcznie. Szkodę polegającą na utracie spodziewanych zarobków w latach 1995-2010 powódka oszacowała na kwotę 135.100 zł.

Pozwany Skarb Państwa zastępowany przez Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa wnosił o oddalenie powództwa. Podnosił, że powódka nie wykazała istnienia przesłanek jego odpowiedzialności odszkodowawczej.

Wyrokiem z dnia 20 marca 2013 r. Sąd Okręgowy w Warszawie oddalił powództwo w całości.

Wyrok Sądu Okręgowego został wydany w oparciu o poniższe ustalenia faktyczne i rozważania prawne.

W dniu 17 grudnia 1991 r. M. Ł. (1) wniosła do Sądu Rejonowego w Grodzisku Mazowieckim pozew o zniesienie wspólności majątkowej małżeńskiej (sygn. akt III RC 952/91). W toku postępowania postanowieniem z dnia 13 lutego 1992 r. Sąd Rejonowy w Grodzisku Mazowieckim oddalił wniosek powódki o udzielenie zabezpieczenia poprzez zakazanie J. Ł. sprzedaży gospodarstwa ogrodniczno-szklarniowego położonego we wsi O.. Postanowieniem z dnia 30 marca 1992 r. Sąd Wojewódzki w Warszawie oddalił zażalenie powódki na to orzeczenie. Następnie wyrokiem z dnia 12 maja 1992 r. Sąd Rejonowy w Grodzisku Mazowieckim zniósł ustawową wspólność majątkową małżeńską pomiędzy M. Ł. (1) a J. Ł..

W dniu 3 czerwca 1992 r. J. Ł. sprzedał - stanowiące jego majątek odrębny - gospodarstwo ogrodniczno-szklarniowe położone we wsi O. małżonkom R. M. i A. M. za cenę 990.000.000 zł (sprzed denominacji).

W dniu 22 lipca 1992 r. powódka złożyła wniosek o podział majątku wspólnego małżonków do Sądu Wojewódzkiego w Warszawie, który przekazał sprawę do rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Grodzisku Mazowieckim (sygn. akt I Ns 347/92, a następnie: I Ns 46/04, I Ns 342/06). W dniu 18 listopada 1992 r. powódka złożyła wniosek o udzielenie zabezpieczenia jej roszczeń o zwrot nakładów z jej majątku odrębnego na majątek wspólny małżonków i majątek odrębny J. Ł., zwrot nakładów z tytułu podziału majątku wspólnego i roszczeń alimentacyjnych. Jako sposoby zabezpieczenia powódka wskazała: złożenie do depozytu sądowego sumy 900.000.000 zł (sprzed denominacji) uzyskanej ze sprzedaży gospodarstwa ogrodniczno-szklarniowego położonego we wsi O., „zajęcie hipoteczne” nieruchomości położonej we wsi W. w gminie Ż., a także zajęcie samochodu „zakupionego ostatnio przez dłużnika”. Wniosek ten nie został rozpoznany. Postanowieniem z dnia 20 czerwca 1994 r. Sąd Rejonowy w Grodzisku Mazowieckim zawiesił postępowanie w sprawie, na podstawie art. 178 k.p.c.

Wyrokiem z dnia 29 listopada 1993 r. Sąd Rejonowy w Grodzisku Mazowieckim orzekł rozwód związku małżeńskiego M. Ł. (1) i J. Ł. z winy obu stron, zaś kosztami utrzymania małoletniej córki stron M. Ł. (2) obciążył oboje rodziców, udział ojca ustalając na kwotę 3.500.000 zł (sprzed denominacji) miesięcznie (sygn. akt III RC 568/93). Wyrokiem z dnia 9 czerwca 1994 r. Sąd Wojewódzki w Warszawie oddalił rewizje wniesione od powyższego wyroku przez obie strony (sygn. akt VI Cr 370/94).

Pozwem z dnia 11 maja 1993 r. M. Ł. (1) i A. Ł. wytoczyły powództwo przeciwko J. Ł., R. M. i A. M. o uznanie za bezskuteczną umowy z dnia 3 czerwca 1992 r., na mocy której J. Ł. sprzedał małżonkom (...) gospodarstwo ogrodniczno-szklarniowe położone we wsi O. (sygn. akt IV C 806/93). Wyrokiem z dnia 10 grudnia 1999 r. Sąd Okręgowy w Warszawie oddalił powództwo, zaś wyrokiem z dnia 21 czerwca 2000 r. Sąd Apelacyjny w Warszawie oddalił apelacje obu powódek od zaskarżonego wyroku sądu pierwszej instancji (sygn. akt I ACa 197/00). Następnie postanowieniem z dnia 11 lipca 2002 r. Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia do rozpoznania kasacji obu powódek od wyroku sądu odwoławczego (sygn. akt I KKN 181/01).

Postanowieniem z dnia 16 czerwca 2003 r. Sąd Rejonowy w Grodzisku Mazowieckim umorzył postępowanie w sprawie o podział majątku wspólnego, na podstawie art. 182 § 1 k.p.c. Postanowienie to zostało zaskarżone przez M. Ł. (1), która wniosła również o przyznanie jej pełnomocnika z urzędu. Postanowieniem z dnia 7 listopada 2003 r. Sąd Okręgowy w Warszawie uchylił zaskarżone postanowienie wskazując, że postanowienie z dnia 20 czerwca 1994 r. o zawieszeniu

postępowania zostało wydane na wniosek jedynie uczestnika postępowania, przy braku wniosku wnioskodawczyni, a zatem było nieprawidłowe. Ponadto postanowieniem z dnia 7 listopada 2003 r. Sąd Okręgowy w Warszawie zmienił zaskarżone orzeczenie w ten sposób, że ustanowił dla M. Ł. (1) adwokata z urzędu, co uzasadnił jej bardzo trudną sytuacją życiową i materialną. Postanowieniem z dnia 26 stycznia 2004 r. Sąd Rejonowy w Grodzisku Mazowieckim podjął zawieszono postępowanie w sprawie o podział majątku wspólnego.

W dniu 29 marca 2005 r. M. Ł. (1) wniosła skargę na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki, żądając stwierdzenia przewlekłości postępowania w sprawie o podział majątku wspólnego. Postanowieniem z dnia 20 czerwca 2005 r. Sąd Okręgowy w Warszawie oddalił tę skargę.

Postanowieniem z dnia 9 listopada 2005 r. Sąd Rejonowy w Grodzisku Mazowieckim oddalił wniosek M. Ł. (1) o podział majątku wspólnego. Postanowieniem z dnia 29 maja 2006 r. Sąd Okręgowy w Warszawie uchylił zaskarżone postanowienie i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji. Ostatecznie postanowieniem z dnia 19 sierpnia 2010 r. Sąd Rejonowy w Grodzisku Mazowieckim ustalił, że w skład majątku wspólnego M. Ł. (1) i J. Ł. wchodzi: nakłady na nieruchomości położoną we wsi O. o wartości 1.629.250 zł, sad jabłoniowy o wartości 110.285,03 zł, plantacja świerka srebrzystego o wartości 541.125 zł, sadzonki kalii o wartości 2.565 zł, 35 tysięcy cebul amarylisa o wartości 244.650 zł, samochód osobowy marki F. (...) o wartości 400 zł, samochód osobowy marki M. (...) o wartości 3.000 zł, pojazd marki M. o wartości 2.500 zł, zabytkowa bryczka dwukonna o wartości 1.500 zł, wyposażenie budynku mieszkalnego i mieszkalno-socjalnego o wartości 26.800 zł - a więc wartość tego majątku określił na kwotę 2.562.075,03 zł. Sąd ten ponadto ustalił, że M. Ł. (1) dokonała nakładu z majątku osobistego na majątek wspólny w postaci zakupu 12 tysięcy cebul amarylisa o wartości 83.880 zł oraz dokonał podziału majątku wspólnego w ten sposób, że jego składniki przyznał na wyłączną własność J. Ł. i zasądził od J. Ł. na rzecz M. Ł. (1) kwotę 1.364.917,51 zł tytułem wyrównania udziału w majątku wspólnym oraz zwrotu nakładu z majątku osobistego na majątek wspólny (sygn. akt I Ns 342/06). Postanowienie to nie zostało zaskarżone przez żadną ze stron i uprawomocniło się.

Egzekucja świadczenia zasądzonych od J. Ł. na rzecz M. Ł. (1) przez Sąd Rejonowy w Grodzisku Mazowieckim postanowieniem z dnia 19 sierpnia 2010 r., wydanym w sprawie o podział majątku wspólnego, okazała się bezskuteczna. J. Ł. jest obecnie niewypłacalny, także w zakresie obciążających go świadczeń alimentacyjnych. Jednakże w czerwcu 2006 r., w toku prowadzonej przez Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym w Żyrardowie egzekucji należności alimentacyjnych na rzecz M. Ł. (1), A. Ł. i M. Ł. (2), doszło do sprzedaży należącej do J. Ł. nieruchomości położonej we W. w gminie Ż. (sygn. akt Kmp 218/03, Kmp 5/94 i Kmp 6/94).

Według Sądu Okręgowego powództwo nie zasługiwało na uwzględnienie.

Sąd pierwszej instancji wyjaśnił, że wskazane przez powódkę jako źródło szkody zdarzenia miały miejsce przed dniem 1 września 2004 r., czyli przed wejściem w życie ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 162, poz. 1692). Zgodnie z art. 5 tej ustawy, do zdarzeń i stanów prawnych powstałych przed wejściem w życie ustawy nowelizującej stosuje się przepisy dotychczasowe, a więc art. 417 k.c. w rozumieniu wynikającym z wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 4 grudnia 2001 r. (sygn. akt SK 18/00, OTK 2001, nr 8, poz. 14). Skarb Państwa ponosiłby więc odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przez niezgodne z prawem działanie funkcjonariusza państwowego przy wykonywaniu powierzonej mu czynności, bez potrzeby stwierdzenia winy funkcjonariusza. W przedmiotowej sprawie odpowiedzialność deliktowa Skarbu Państwa uzasadniona byłaby w razie łącznego spełnienia następujących przesłanek: bezprawnego działania funkcjonariusza państwowego przy wykonywaniu powierzonej mu czynności, powstania szkody, istnienia normalnego związku przyczynowego pomiędzy bezprawnym działaniem funkcjonariusza a szkodą.

Sąd Okręgowy wskazał, że zdarzeniem skutkującym powstaniem odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa nie mogła być odmowa udzielenia wnioskowanego przez powódkę zabezpieczenia w toczącej się przed Sądem Rejonowym w Grodzisku Mazowieckim sprawie o zniesienie wspólności ustawowej małżeńskiej (sygn. akt III RC 952/91), albowiem działanie to nie było bezprawne. Swoją ocenę o bezprawności postanowień sądów obu instancji

powódka wywodziła wyłącznie z faktu, że brak zabezpieczenia pozbawił ją zaspokojenia roszczenia. Jednakże powódka nie dostrzegła, że udzielenia zabezpieczenia domagała się w postępowaniu o zniesienie wspólności majątkowej małżeńskiej, a nie w sprawie o podział majątku wspólnego. Tymczasem w sprawie o zniesienie wspólności majątkowej małżeńskiej jej wniosek nie mógł zostać uwzględniony, ponieważ zmierzał do zabezpieczenia roszczenia, które w tym postępowaniu nie było dochodzone.

Według Sądu pierwszej instancji, zdarzeniem takim nie mogło być również nierozpoznanie przez Sąd Rejonowy w Grodzisku Mazowieckim wniosku powódki o udzielenie zabezpieczenia w sprawie o podział majątku dorobkowego, z uwagi na brak związku przyczynowo-skutkowego między nierozpoznanie wniosku a szkodą. We wniosku M. Ł. (1) wskazała trzy sposoby zabezpieczenia: złożenie sumy 900.000.000 zł (sprzed denominacji) do depozytu sądowego, „zajęcie hipoteczne” nieruchomości położonej we wsi W. w gminie Ż. oraz zajęcie samochodu „zakupionego ostatnio przez dłużnika”. Sąd Okręgowy stwierdził, że wniosek ten i tak podlegałby oddaleniu z uwagi na nieuprawdopodobnienie, iż brak zabezpieczenia pozbawiłby powódkę zaspokojenia roszczenia (art. 730 § 1 k.p.c. w zw. z art. 737 § 1 k.p.c.), a także niedopuszczalność wskazanego we wniosku sposobu zabezpieczenia poprzez złożenie sumy pieniężnej do depozytu sądowego (art. 747 k.p.c.). Natomiast brak wnioskowanego „zajęcia hipotecznego” (rozumianego jako obciążenie nieruchomości hipoteką) nie wywołał ujemnych następstw dla powódki, skoro należąca do J. Ł. nieruchomość położona we wsi W. w gminie Ż. została zbyta dopiero w czerwcu 2006 r., w toku postępowania egzekucyjnego prowadzonego na wniosek powódki i jej córek.

Według Sądu Okręgowego, nie mogą być uznane za bezprawne także działania podejmowane przez sądy obu instancji w sprawie o uznanie za bezskuteczną umowy sprzedaży gospodarstwa rolnego (sygn. akt IV C 806/93). Powódka zarzuciła Sądowi Okręgowemu w Warszawie i Sądowi Apelacyjnemu w Warszawie, że nie zawieszając z urzędu postępowania do czasu zakończenia sprawy o podział majątku dorobkowego, naruszyły art. 177 § 1 pkt. 1 k.p.c. Ponadto - zdaniem powódki - Sąd odwoławczy naruszył art. 59 i 527 § 1 i 3 k.c. poprzez błędną ich wykładnię, a także art. 224 § 1 i 227 k.p.c. poprzez niewyjaśnienie wszystkich okoliczności istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy. Sąd pierwszej instancji wskazał, że postanowieniem z dnia 11 lipca 2002 r. Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia obu kasacji do rozpoznania, podając w uzasadnieniu, iż w sprawie nie zachodzą okoliczności wymienione w art. 393 § 2 k.p.c., a więc zaskarżone orzeczenie w sposób oczywisty nie naruszało prawa i nie zachodziła nieważność postępowania.

Ponadto Sąd pierwszej instancji zauważył, że w przedmiotowej sprawie nie było dopuszczalne badanie zasadności zarzutów powódki kwestionujących zgodność z prawem prawomocnych wyroków sądowych, ponieważ sąd rozpoznający sprawę o odszkodowanie nie może samodzielnie ustalać niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia sądowego, którym jest związany (art. 365 i 366 k.p.c.). Wskazał, że Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 4 grudnia 2001 r. (sygn. akt SK 18/00, OTK 2001, nr 8, poz. 14) podkreślił konieczność uprzedniego uzyskania prejudykatu stwierdzającego bezprawność orzeczenia, przy dochodzeniu roszczeń z tytułu bezprawia judykacyjnego. Natomiast w wyroku z dnia 8 grudnia 2009 r. (sygn. akt SK 34/08, OTK-A 2009, nr 11, poz. 165) Trybunał Konstytucyjny wyjaśnił, że nie jest dopuszczalne stwierdzenie niezgodności z prawem orzeczenia, które stało się prawomocne przed 1 września 2004 r., w procesie o odszkodowanie za szkodę wyrządzoną przez wydanie tego orzeczenia.

Zdaniem Sądu Okręgowego oznacza to, że również w tym przypadku niezbędne jest uzyskanie przez stronę wyroku stwierdzającego niezgodność prawomocnego orzeczenia z prawem, w postępowaniu uregulowanym w art. 424¹-424¹² k.p.c. Dlatego osoby legitymujące się orzeczeniem, które stało się prawomocne w okresie od wejścia w życie Konstytucji RP (tj. od dnia 17 października 1997 r.) do dnia 1 września 2004 r., są uprawnione do domagania się wydania prejudykatu stwierdzającego niezgodność prawomocnego orzeczenia z prawem i stanowi to niezbędną przesłankę dochodzenia odszkodowania za szkodę spowodowaną wydaniem tego orzeczenia. Tymczasem powódka nie wniosła skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia wydanego w sprawie o uznanie za bezskuteczną umowy sprzedaży gospodarstwa rolnego (sygn. akt IV C 806/93), a zatem nie wykazała przesłanki bezprawności tego orzeczenia.

Zdaniem Sądu Okręgowego nie miała racji powódka twierdząc, że bezprawność działania Sądu Rejonowego w Grodzisku Mazowieckim w sprawie o podział majątku wspólnego polegała na tym, że do 2003 r. nie została poinformowana, iż „przysługuje” jej adwokat z urzędu i nie został on dla niej ustanowiony. W powołanej sprawie powódka jasno formułowała swoje żądania i wnioski oraz aktywnie broniła własnych interesów, co powodowało, że udział profesjonalnego pełnomocnika w postępowaniu nie był konieczny. Ostatecznie jednak dla M. Ł. (1) został ustanowiony adwokat z urzędu, zaś powódka nie twierdziła nawet, aby brak pełnomocnika w początkowej fazie postępowania spowodował powstanie lub powiększenie się szkody.

Od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie apelację wniosła powódka M. Ł. (1).

Apelacją z dnia 17 maja 2013 r. powódka zaskarżyła wyrok w całości, wnosząc o jego „uchylenie”, co należy rozumieć jako zmianę wyroku poprzez uwzględnienie powództwa w całości. Wyrokowi Sądu Okręgowego powódka zarzuciła niezgodność z prawem i zasadami współżycia społecznego oraz wadliwą praktykę. W uzasadnieniu apelacji wskazała, że:

- jej roszczenie powinno być ocenione na podstawie art. 417² k.c., według którego jeżeli przez zgodne z prawem wykonywanie władzy publicznej została wyrządzona szkoda na osobie, poszkodowany może żądać całkowitego jej naprawienia oraz zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę, gdy okoliczności, a zwłaszcza niezdolność poszkodowanego do pracy lub jego ciężkie położenie materialne wskazują, że wymagają tego względy słuszności. Zdaniem powódki wynika to z faktu, że Sąd Najwyższy w sprawie o sygn. akt IV C 806/93 nie dopatrywał się bezprawnego działania funkcjonariuszy sądów dwóch instancji, a zatem pomimo ich działania zgodnego z prawem, szkoda na osobie powódki mająca związek przyczynowo- skutkowy z wynikiem sprawy o sygn. akt IV C 806/93 jednak wystąpiła;

- jej roszczenie może być oceniane również na podstawie art. 424^{1b} k.p.c., według którego strona może dochodzić odszkodowania od Skarbu Państwa bez stwierdzenia niezgodności orzeczenia z prawem, jeżeli starga taka nie przysługuje, pod warunkiem wyczerpania środków prawnych. Zdaniem powódki przypadki, w których przysługuje skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem wyroku, wskazane są w art. 424, 519, 1148¹ § 3, 1151¹ § 3 i 1215 § 3 k.p.c. Natomiast w sprawie o sygn. akt IV C 806/93 skarga taka nie przysługiwała. Tymczasem największym błędem Sądu Okręgowego w Warszawie w powyższej sprawie było zaniechanie polegające na nie zawieszeniu z urzędu postępowania do czasu wydania wyroku w sprawie o podział majątku oraz przekazania przez komornika informacji o niewypłacalności J. Ł.;

- nastąpiło również naruszenie Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich, albowiem powódka żyje w skrajnej nędzy i nie może wykupić sobie lekarstw, gdyż nie może skorzystać z własnych środków egzystencjalnych.

Pozwany Skarb Państwa wnosił o oddalenie apelacji i zasądzenie od powódki na jego rzecz kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny zważył:

Apelacja powódki nie zasługuje na uwzględnienie.

Sąd Okręgowy dokonał prawidłowych ustaleń faktycznych i Sąd Apelacyjny przyjmuje je za własne. Także rozważania prawne Sądu pierwszej instancji są prawidłowe.

W przedmiotowej sprawie powódka wywodziła swoje roszczenia odszkodowawcze z twierdzenia o bezprawności działań Sądu Rejonowego w Grodzisku Mazowieckim, Sądu Okręgowego w Warszawie i Sądu Apelacyjnego w Warszawie podejmowanych w sprawach: o zniesienie wspólności majątkowej małżeńskiej - polegających na odmowie udzielenia zabezpieczenia poprzez zakazanie mężowi powódki sprzedaży gospodarstwa rolnego należącego do jego majątku odrębnego, o podział majątku dorobkowego - polegających na nierozpoznaniu wniosku powódki o udzielenie

zabezpieczenia roszczenia i zaniechaniu pouczenia jej o możliwości ustanowienia pełnomocnika z urzędu już na początku procesu, oraz o uznanie umowy za bezskuteczną - polegających na wadliwym oddaleniu powództwa (k. 22-23 akt).

Z powyższymi zdarzeniami powódka wiązała szkodę w wysokości 1.364.900 zł - spowodowanej niemożnością wyegzekwowania od byłego męża zasądzonej na jej rzecz spłaty, a także w wysokości 135.100 zł - odpowiadającej potencjalnym zarobkom powódki za okres 15 lat, niezyskanym z uwagi na nerwicę sytuacyjną spowodowaną świadomością utraty całego dorobku życiowego i zabezpieczenia na starość (k. 22-23 akt).

W uzasadnieniu zaskarżonego wyroku Sąd Okręgowy przekonująco wyjaśnił, że pomiędzy nierozpoznanie wniosku powódki o udzielenie zabezpieczenia a wskazaną szkodą nie ma związku przyczynowo-skutkowego, albowiem wnioski i tak podlegały oddaleniu, zaś pozostałe wskazane działania Sądów nie mogą być uznane za bezprawne. W tej sytuacji powódka w apelacji domagała się zasądzenia od Skarbu Państwa na jej rzecz odszkodowania na zasadzie słuszności, określonej w art. 417² k.c. Przepis ten przewiduje, że jeżeli przez zgodne z prawem wykonywanie władzy publicznej została wyrządzona szkoda na osobie, poszkodowany może żądać całkowitego lub częściowego jej naprawienia oraz zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, gdy okoliczności, a zwłaszcza niezdolność poszkodowanego do pracy lub jego ciężkie położenie materialne wskazują, że wymagają tego względy słuszności.

Należy zauważyć, że powołany przez skarżącą przepis art. 417² k.c. został wprowadzony ustawą z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 162, poz. 1692). Tymczasem zgodnie z art. 5 tej ustawy, wprowadzone zmiany nie mają zastosowania do zdarzeń i stanów prawnych powstałych przed wejściem w życie ustawy. W tym zakresie stosuje się bowiem przepisy art. 417, 419, 420, 420¹ k.c. oraz art. 153, 160, 161 § 5 k.p.a. w brzmieniu dotychczasowym (uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 7 lipca 2005 r., sygn. akt IV CK 52/05, Lex nr 180921). Wskazane przez powódkę zdarzenia miały miejsce w latach: 1992 - odmowa udzielenia zabezpieczenia poprzez zakazanie sprzedaży gospodarstwa w sprawie o zniesienie wspólności majątkowej, 1992 - nierozpoznanie wniosku powódki o udzielenie zabezpieczenia w sprawie o podział majątku wspólnego, 1999-2000 - oddalenie powództwa i apelacji w sprawie o uznanie umowy sprzedaży gospodarstwa za bezskuteczną, 1992-2003 - zaniechanie pouczenia powódki o możliwości domagania się ustanowienia pełnomocnika z urzędu w sprawie o podział majątku wspólnego.

Oznacza to, że art. 417² k.c. nie ma do nich zastosowania, lecz należy stosować art. 419 k.c. w brzmieniu obowiązującym do dnia 1 września 2004 r. Przepis ten przewidywał, że w wypadku gdy Skarb Państwa nie ponosi odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez funkcjonariusza państwowego przy wykonywaniu powierzonej mu czynności, poszkodowany mógł żądać całkowitego lub częściowego naprawienia szkody przez Skarb Państwa, jeżeli doznał uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia albo utracił żywiciela, a z okoliczności, zwłaszcza ze względu na niezdolność poszkodowanego do pracy albo ze względu na jego ciężkie położenie materialne, wynikało, że wymagały tego zasady współżycia społecznego.

W piśmiennictwie wskazuje się, że pomiędzy art. 417² k.c. a uchylonym art. 419 k.c. zachodzi różnica polegająca na tym, że ratio legis dawnego przepisu było umożliwienie uzyskania ograniczonej kompensacji także wówczas, gdy funkcjonariusz nie ponosił winy, natomiast art. 417² k.c. odstępuje od wymagania jakiegokolwiek ujemnej oceny zdarzenia sprawczego, albowiem w pewnych sytuacjach eliminuje przesłankę bezprawności wykonywania władzy publicznej, przewidując odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną legalnie (por. Z. Banaszczyk, Prawo zobowiązań - część ogólna, pod red. A. Olejniczaka, System Prawa Prywatnego, t. 6, Warszawa 2009, s. 854).

W orzecznictwie wyjaśniono, że zastosowanie art. 419 k.c. mogło mieć miejsce tylko wtedy, gdy szkoda była następstwem określonego działania lub zaniechania funkcjonariusza, a skorzystanie z art. 417 k.c. w danej sytuacji nie było możliwe ze względu na brak winy funkcjonariusza. Natomiast do przyjęcia odpowiedzialności Skarbu Państwa na podstawie art. 419 k.c. nie było wystarczające ustalenie, że szkoda pozostawała ogólnie w związku z wykonywaniem przez Państwo jakiejś działalności (por. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 6 czerwca 1969 r., sygn. akt I

CR 66/69, Lex nr 6514). Potrzebne było wykazanie - oprócz przesłanek z art. 419 k.c. - także istnienia adekwatnego związku przyczynowego między czynem funkcjonariusza i szkodą (uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 21 listopada 1997 r., sygn. akt I CKN 282/97, Lex nr 1227407).

W ocenie Sądu Apelacyjnego, w przedmiotowej sprawie powódka nie wykazała istnienia przesłanek określonych w art. 419 k.c. Przesłankami zastosowania powołanego przepisu były wyrządzenie szkody przez funkcjonariusza państwowego przy wykonywaniu powierzonej mu czynności oraz istnienie adekwatnego związku przyczynowego między tą czynnością a szkodą, przy czym podlegająca naprawieniu szkoda została ograniczona do doznanych uszkodzeń ciała lub rozstroju zdrowia albo utraty żywiciela (por. B. Więzowska, Odpowiedzialność cywilna na zasadzie słuszności, Warszawa 2009, s. 146-158).

Zdaniem Sądu odwoławczego, nie istnieje adekwatny związek przyczynowy (w rozumieniu art. 361 § 1 k.c.) pomiędzy wskazanymi przez M. Ł. (1) działaniami Sądów a szkodą w postaci niemożności wyegzekwowania zasądzonej na jej rzecz spłaty, a także utraty potencjalnych zarobków z uwagi na powstałą u powódki nerwicę sytuacyjną, która miała być wywołana świadomością utraty całego dorobku życiowego i zabezpieczenia na starość. Szkodę tę spowodowały działania męża J. Ł., który sprzedał należące do jego majątku odrębnego gospodarstwo rolne jeszcze przed złożeniem przez powódkę wniosku o podział majątku wspólnego, w którym domagała się rozliczenia nakładów poczynionych na majątek męża.

Jak słusznie wskazał Sąd Okręgowy w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, Sąd Rejonowy w Grodzisku Mazowieckim w sprawie o zniesienie ustawowej wspólności majątkowej nie był uprawniony do udzielenia powódce zabezpieczenia polegającego na ustanowieniu zakazu zbywania gospodarstwa rolnego. W tej sytuacji trafna jest konkluzja o braku adekwatnego związku przyczynowego między odmową udzielenia zabezpieczenia przez Sąd a szkodą. Miał też rację Sąd pierwszej instancji uznając, że nierozpoznanie przez Sąd Rejonowy w Grodzisku Mazowieckim wniosku powódki o udzielenie zabezpieczenia w sprawie o podział majątku wspólnego nie pozostawało w adekwatnym związku przyczynowym ze szkodą, albowiem gdyby wniosek ten rozpoznano, podlegałby on oddaleniu. Związku takiego nie można doszukiwać się także w relacji między szkodą a oddaleniem powództwa i apelacji w sprawie o uznanie za bezskuteczną umowy sprzedaży gospodarstwa rolnego. Samo nieuwzględnienie roszczenia M. Ł. (1) nie spowodowało bowiem niewypłacalności J. Ł., skoro już wnosząc pozew powódka twierdziła, że były mąż jest niewypłacalny.

Analogiczne przesłanki przewiduje także obecnie obowiązujący art. 417² k.c. W judykaturze wskazuje się, że przepis ten tworzy podstawę dla odpowiedzialności za szkody wyrządzone zgodnym z prawem wykonywaniem władzy publicznej i ma charakter szczególny, co wyklucza jego rozszerzającą wykładnię (*exceptiones non sunt extendendae*). Dla zasądzenia odszkodowania na podstawie art. 417² k.c. musi więc być zachowana tego rodzaju łączność przyczynowo-skutkowa pomiędzy zdarzeniem powodującym szkodę a szkodą, że bez określonego działania funkcjonariusza (choćby w pełni prawidłowego) nie doszłoby do powstania szkody w postaci uszkodzenia ciała, czy rozstroju zdrowia. Zaś w sytuacji, w której przyczynę szkody ma stanowić zaniechanie, a zatem gdy ocena związku przyczynowego przebiega w oparciu o hipotetyczne założenie, iż określone działanie, gdyby zostało podjęte, zapobiegłoby szkodzie, wymagane jest wskazanie tego niezbędnego działania zapobiegawczego oraz stwierdzenie, że istniała obiektywna potrzeba i możliwość jego podjęcia (uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 7 grudnia 2012 r., sygn. akt II CSK 239/12, Lex nr 1293720).

W orzecznictwie podkreśla się, że przy ustalaniu powiązania kauzalnego między wykonywaniem władzy publicznej a szkodą, należy stosować reguły określone w art. 361 § 1 k.c. W wyjątkowych przypadkach względy słuszności mogą uzasadniać odstępianie od rygorów związanych ze stosowaniem przy ustalaniu adekwatnego związku przyczynowego, kryterium normalności następstw. Zawsze jednak powinna być zachowana łączność przyczynowo-skutkowa między zdarzeniem powodującym szkodę a szkodą. Chodzi tu o łączność tego rodzaju, że bez określonego działania funkcjonariusza nie doszłoby do powstania uszkodzenia ciała, rozstroju zdrowia, czy utraty żywiciela. Postępowanie funkcjonariusza pozostaje więc istotną przyczyną sprawczą szkody (uzasadnienie wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 25 października 2013 r., sygn. akt I ACa 405/12, Lex nr 1400307).

Ponieważ w przedmiotowej sprawie powódka nie wykazała istnienia nie tylko adekwatnego związku przyczynowego między wskazanymi działaniami Sądów a szkodą, lecz nawet łączności przyczynowo-skutkowej między tymi zdarzeniami a szkodą, jej roszczenie na podstawie art. 419 k.c. nie może zostać uwzględnione. Dla przyjęcia odpowiedzialności Skarbu Państwa na tej podstawie, między szkodą a działaniem funkcjonariusza musi bowiem istnieć przynajmniej taki związek, który wskazuje, że szkoda jest konsekwencją konkretnego zachowania i nie mogłaby powstać bez czynności identyfikowanej jako jej źródło (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 października 2013 r., sygn. akt II CZ 58/13, Lex nr 1391450).

Dodatkowo należy wskazać, że powołany przepis ograniczył uszczerbki, za które poszkodowanemu należy się kompensata, jedynie do szkody na osobie. Zakres tak rozumianej szkody nie obejmuje strat majątkowych, a tym bardziej utraconych zysków. Uzyskanie odszkodowania tytułem naprawienia szkody majątkowej wymaga wykazania przesłanki niezgodnego działania organów przy wykonywaniu władzy publicznej (por. uzasadnienie wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 5 lutego 2014 r., sygn. akt I ACa 1618/13, Lex nr 1455663). Powódka nie może więc skutecznie domagać się naprawienia szkody spowodowanej niemożnością wyegzekwowania od byłego męża zasądzonej na jej rzecz spłaty.

W ocenie Sądu Apelacyjnego brak jest również podstaw do dochodzenia przez powódkę odszkodowania w kwocie odpowiadającej jej potencjalnym zarobkom, nieuzyskanym z uwagi na „nerwicę sytuacyjną spowodowaną świadomością utraty całego dorobku życiowego i zabezpieczenia na starość”. Art. 419 k.c. przewidywał bowiem wypłatę odszkodowania na zasadach słuszności wyłącznie osobie, która doznała uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia albo utraciła żywiciela. Tymczasem powódka w żaden sposób nie udowodniła, aby jej dolegliwości zdrowotne pozostawały w adekwatnym związku przyczynowo-skutkowym ze wskazanymi działaniami Sądów. Co więcej, sama twierdzi, że jej nerwica sytuacyjna została spowodowana świadomością utraty całego dorobku życiowego i zabezpieczenia na starość, a więc sytuacją, w której znalazła się na skutek działań własnych i członków jej rodziny.

Jedynie na marginesie należy wskazać, że oddalony przez Sąd pierwszej instancji wniosek powódki o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego na okoliczność ustalenia związku przyczynowego jej choroby z działaniami Sądów, był nieprzydatny do ustalenia tej okoliczności. Zadaniem biegłego mogłaby bowiem być jedynie fachowa ocena i interpretacja okoliczności faktycznych, w szczególności stanu zdrowia powódki. Natomiast ocena adekwatności ewentualnego związku przyczynowego między chorobą a wskazanymi w pozwie zdarzeniami należy do sądu. Zdaniem Sądu Apelacyjnego związek taki nie występuje, albowiem mając na uwadze ustalony przebieg postępowań sądowych należy przyjąć, że rozstrój zdrowia powódki nie powinien być ich normalnym następstwem. Natomiast może być on następstwem sytuacji rodzinnej i majątkowej, w jakiej się znalazła, jednakże okoliczność ta nie może być podstawą przyznania M. Ł. (1) odszkodowania od Skarbu Państwa.

Nie ma racji również powódka opierając swoje roszczenie na treści art. 424^{1b} k.p.c. Przepis ten stanowi, że w wypadku prawomocnych orzeczeń, od których skarga nie przysługuje, odszkodowania z tytułu szkody wyrządzonej przez wydanie prawomocnego orzeczenia niezgodnego z prawem można domagać się bez uprzedniego stwierdzenia niezgodności orzeczenia z prawem w postępowaniu ze skargi, chyba że strona nie skorzystała z przysługujących jej środków prawnych. Jednakże prawomocne orzeczenia, od których skarga nie przysługuje, to w szczególności orzeczenia wydane w sprawach egzekucyjnych (art. 767⁴ § 3 k.p.c.) i w postępowaniu upadłościowym (art. 33 ust. 3 p.u.n. i art. 223 ust. 2 p.u.n.), a także orzeczenia niemerytoryczne kończące lub niekończące postępowania w sprawie (postanowienia rozstrzygające kwestie wpadkowe). Do orzeczeń tych nie zalicza się wyroków Sądu Apelacyjnego, będących prawomocnymi wyrokami sądu drugiej instancji kończącymi postępowanie w sprawie (art. 424¹ § 1 k.p.c.). Dlatego art. 424^{1b} k.p.c. nie może mieć w przedmiotowej sprawie zastosowania.

Ponadto w uchwale składu 7 sędziów Sądu Najwyższego - zasada prawna - z dnia 26 października 2005 r. (sygn. akt III BZP 1/05, OSNC 2006/5/78) wyjaśniono, że skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (art. 424¹ k.p.c.) przysługuje od orzeczeń, które stały się prawomocne od dnia 1 września 2004 r. Oznacza to, że skarga ta co do orzeczenia sądowego, które uprawomocniło się przed tą datą, jest niedopuszczalna i podlega

odrzuconiu na podstawie 424⁸ § 1 k.p.c. Do zdarzeń i stanów prawnych powstałych przed dniem 1 września 2004 r. stosuje się dotychczasowe przepisy Kodeksu cywilnego dotyczące odpowiedzialności odszkodowawczej za bezprawne wykonywanie władzy publicznej. Celem wniesienia skargi jest bowiem jedynie przesądzenie istnienia przesłanki, o której mowa w art. 417¹ § 2 k.c., zaś jej uwzględnienie ogranicza się do stwierdzenia przez Sąd Najwyższy, że orzeczenie jest w zaskarżonym zakresie niezgodne z prawem (art. 424¹¹ § 2 k.p.c.).

Ponadto niezrozumiałe jest powoływanie się przez skarżącą w apelacji na naruszenie Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, otwartego do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. i ratyfikowanego przez Polskę w 1977 r. (Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167). Powódka nie podała nawet przepisów tego aktu, które w jej ocenie miały zostać naruszone, a także zarzucanego sposobu ich naruszenia.

Podstawą orzeczenia Sądu Apelacyjnego był art. 385 k.p.c. O kosztach procesu orzeczono na zasadzie art. 102 k.p.c. w zw. z art. 108 § 1 k.p.c., z uwagi na szczególną sytuację majątkową i zdrowotną powódki